

trouwbaar overzicht van de wordingsgeschiedenis van een instituut waarin vrijwel alle theologische faculteiten en vele para-universitaire instituten samenwerken. De *terminus ad quem* van zijn bijdrage is 24 juni 1994, de dag waarop het besluit viel om de beide lokaties samen te voegen in Utrecht onder eenhoofdige leiding, namelijk van de rooms-katholieke hoogleraar A.W.J. Houtepen, die in dit gedenkboek een bijdrage schreef onder de titel: '25 jaar reflectie op zending en oecumene: terugblik en perspectief'.

Als ik het slot van de bijdrage van Van den Berg lees, heb ik het gevoel dat hij met een zekere weemoed het samenvoegen van de beide lokaties vermeldt en als ik het afscheidscollege lees van de Franse missioloog M.R. Spindler, die in Leiden Jansen Schoonhoven opvolgde, dan is dat gevoel nog veel duidelijker aanwezig.

Dit brengt mij tot enkele slotopmerkingen.

1. Als ik de historische studies lees over historische gebeurtenissen die ik van nabij meemaakte en waar ik midden in stond – zoals bijvoorbeeld in Indonesië van 1939 tot 1963 – dan overkomt het me vaak dat ik het werkelijke gebeuren niet voluit herken. Bij het opstel over het IIMO, waarvan ik de voorgeschiedenis en het eerste begin jarenlang grotendeels heb meegemaakt, heb ik telkens het gevoel: ja, zo was het geheel en al. Dit compliment aan de historicus Van den Berg wil ik hem niet onthouden.

2. 'Can we learn lessons from history?' Ik hoorde Toynbee eens een lezing houden in Jakarta over dit thema. Wat kunnen wij leren uit de beschreven geschiedenis van het IIMO tot 1994? Het IIMO heeft zich vanaf het begin gespreid ontwikkeld, hetgeen tot uitdrukking kwam in de gespreide lokaties: Leiden en Utrecht. De diepste reden voor die gespreide opzet was, dat men het gevaar zag dat de oecumena de missiologie zou wegdrukken of absorberen. De oecumenische beweging is ontstaan uit de mondiale zendingsbeweging en niet omgekeerd. Toen in 1961 de Internationale Zendingsraad werd geïntegreerd in de Wereldraad van Kerken vreesden enkele leidende figuren dat dit zou leiden tot de euthanasie van de

zendingsbeweging. Diezelfde vrees vervulde en vervult velen ten aanzien van het IIMO nu het onder eenhoofdige leiding is gekomen in één lokatie en de afdeling missiologie dreigt te worden weggedrukt. Het is te hopen dat het huidige bestuur de interactie van de beide theologische disciplines zal blijven bevorderen door aan elk van de beide disciplines de ruimte te geven die ze elk afzonderlijk en in interactie nodig hebben om zich verder te ontwikkelen naar hun aard.

J. Verkuyl

¶ **P.F. Dillingh, *Tussen Rome en Dordt. Honderd jaar Gereformeerde Kerk Tilburg 1894-1994*, Tilburg, 1994; 176 blz. Ill. ISBN 90-900-7266-7**

¶ **G. Biesbroek (red.), *1895-1995. Een eeuw Gereformeerde Kerk in Woubrugge, Alphen a/d Rijn*, 1995. Geb. 192 blz. Ill. ISBN 90-900-8720-6.**

Twee met zorg samengestelde en prettig leesbare gedenkboeken dienen zich aan, de onderlinge verwantschap maakt het mogelijk ze in één bespreking samen te nemen. Tussen de stad Tilburg en het dorp Woubrugge zijn er natuurlijk allerlei verschillen, maar tussen de gereformeerde kerken in beide plaatsen zijn de overeenkomsten in het oog vallend. Beide hebben een voorgeschiedenis in de Afscheiding en voor beide was er na het waagstuk van het doleren sprake van langzame, maar gestage groei. Beide boeken volgen de ontwikkelingen op de voet. En zowel in het dorp als in de stad is er aan het einde van deze honderd jaar bij alle eerbied voor de doorzettingskracht van het voorgeslacht toch een grote oecumenische openheid ontstaan. De samenwerking met andere kerken is in Tilburg bijzonder goed; er is met de hervormden nu zelfs een federatief verband tot stand gekomen. In Woubrugge daarentegen zijn de gereformeerden in de ogen van de hervormden ronduit modern geworden.

In deze recensie wil ik op een paar zakelijke punten wijzen. Vergelijkt men de beide boeken, dan